

te versterken maar de zwaarste last voor de onderworpen bevolking. Overal werden legioenen en cohorten van oudgedienden naar steden en landstroken gedetacheerd: de ongelukkige provinciebewoners werden in een mum van tijd van al hun bezittingen beroofd, zonder dat er sprake was van enige schuld, van enig vergrijp; hun rijkdom en vruchtbare grond vormden hun enige wandaad. Hier wordt een golf van alle mogelijke rampspoed en ellende zichtbaar. Het is afschuwelijk om van je geld beroofd te worden, laat staan van je land en huis. Het is vreselijk om daaruit verdreven te worden. Wat is het dan wel om uit je vaderland gedeporteerd te worden, weg van de tempels en altaren? Duizenden mensen werden ruw gescheiden, kinderen van hun ouders, heren van hun knechten, vrouwen van hun mannen, en lukraak naar verschillende landen weggevoerd; sommige naar 'Afrika's woestijnen', zoals Vergilius¹³⁵ juist naar aanleiding hiervan zegt,

deels naar het Scythenland of het isolement van de Britten. Octavianus heeft in zijn eentje alleen al in Italië 28 kolonies gesticht, en in de provincies zoveel als hij maar wou. Naar mijn weten is niets voor ons Galliërs en Spanjaarden zo desastreus geweest.

Hoofdstuk 24

Enige wonderbaarlijke verhalen over wreedheid en massamoord, die alle wandaden van onze tijd overtreffen

Ja maar, zeg je, de wreedheid en moordpartijen van vandaag zijn ongehoord. Ik weet waar je op doelt en wat onlangs gebeurd is.* Zeg eens eerlijk, Lipsius, vonden die dingen vroeger niet plaats? Het is dom als je het niet weet, en vals als je je van den domme houdt. Talloze voorbeelden liggen voor het grijpen, zodat ik moeite heb om te kiezen.

Je kent de naam van Sulla, de Gelukkige? Neem zijn misdadige en onmenselijke proscriptie, waardoor hij één stad van 4700 burgers beroofd heeft; denk niet dat het alleen om gespuis of om mensen uit het lagere volk ging, tot dit aantal behoorden 140 senatoren. Ik zwijg nog over de talloze slachtingen die hij overal

* Zinspelings op de Bartholomeüsnacht (23-24 augustus 1572).

toegelaten of verordend heeft, zodat Quintus Catulus niet ten onrechte uitriep: 'Met wie zullen wij ten slotte nog leven als wij in de oorlog de wapenden, in vreedstijd de ongewapenden doden?'¹³⁶ Diezelfde Sulla is niet lang daarna door drie leerlingen nagevolgd (ik bedoel de driemannen), die eveneens 300 senatoren en meer dan 2000 Romeinse ridders vogelvrij verklaard hebben. Ach, grotere wandaden heeft de zon van oost tot west niet gezien en zal hij nimmer zien! Lees Appianus als je wilt, en zijn kleurrijke en bloederige schilderijen van mensen die zich verbergen, vluchten, staan blijven, anderen te voorschijn sleuren, van rondom krijsende kinderen en vrouwen. Ik moge sterven als jij niet zult zeggen dat de menselijkheid zelf in die wrede, bestiale tijd gestorven is. Maar dit overkwam senatoren en ridders, dat wil zeggen, praktisch evenzoveel koningen of heersers; misschien is men niet zo wreed tegen de grote massa opgetreden? Ach kom, neem diezelfde Sulla, die vier legioenen van de tegenpartij, na hun formele overgave, in een openbaar gebouw liet afslachten, terwijl zij vergeefs de verrader om genade smeekten. Toen hun doodskreten ook tot in het senaatsgebouw doorgedrongen waren en de senaat met verbijstering reageerde, zei hij: 'Mijne heren, laten wij overgaan tot de orde van de dag, enkele oproerige elementen worden op mijn bevel gestraft.'¹³⁷ Ik weet niet waarover ik mij meer verbazen moet: dat een mens dit heeft kunnen doen of heeft kunnen zeggen. Wil je nog meer voorbeelden van wreedheid? Hier dan. Toen Servius Galba in Spanje drie volksstammen bijeengeropen had onder het voorwendsel dat hij over hun belangen wilde spreken, heeft hij onverwachts alle volwassen mannen, 7000 in getal, laten afmaken. In hetzelfde land heeft consul Lucius Licinius Lucullus ondanks de bij de overgave gemaakte afspraken zijn soldaten de stad Cauca binnengezonden en 20.000 van de inwoners laten ombrengen. Na de val van Perusia heeft Octavianus Augustus uit de bevolking die zich had overgegeven, driehonderd man van iedere stand gekozen en bij het altaar van de goddelijke Caesar als offerdieren laten slachten. Antoninus Caracalla, die om een aantal spottende uitlatingen de Alexandrijnen vijandig gezind was, kwam met schijnbaar vreedlevende bedoelingen de stad binnen, heeft de totale volwassen bevolking, die op een terrein bijeengeroepen was, met een krijgsmacht omsingeld en op een gegeven teken tot de laatste man gedood, en door met dezelfde wreedheid tegen de resterende menigte op te treden, heeft hij de druk bevolkte stad volledig uitgemoord. Koning Mithridates heeft door middel van één brief